

**Pirkanmaan hyvinvointialueen hyvinvointi- ja
kokonaisturvallisuusvaliokunnan mietintö
pelastustoimen henkilöstötilanteesta Pirkanmaan
hyvinvointialueella**

Valiokuntamietinnön hyväksyminen

Valiokuntamietintö hyväksyttiin yksimielisesti.
Tampereella 26.10.2023

Valiokuntamietinnön työstämiseen osallistuneet valiokunnan jäsenet ja varajäsenet:
Jocka Träskbäck (puheenjohtaja), Arto Grönroos, Iikka Jäntti, Esa Järvenpää, Kirsi Kaivonen,
Marko Kivi, Karoliina Kähönen, Linda Lähdeniemi, Veijo Niemi ja Ville Tirkkonen.

Valiokuntatyöryhmän asiantuntijaviranhaltijana toimi pelastuspäällikkö Teemu-Taavetti Toivonen.

Sisällys

VALIOKUNTAMIETINNÖN HYVÄKSYMINEN	2
SISÄLLYS	3
JOHDANTO	4
TYÖRYHMÄN TOIMINTA JA MIETINNÖN TARKOITUS	4
TERMEJÄ	5
VAKINAISET PALOKUNNAT	5
SOPIMUSPALOKUNNAT	6
SOPIMUSHENKILÖSTÖN KOULUTUS	7
ENSIVASTETOIMINTA	8
TYÖRYHMÄN HAVAINTOJA	8
TOIMENPIDESUOSITUKSET	9
KIRJALLISUUTTA	10

Johdanto

Työryhmän toiminta ja mietinnön tarkoitus

Pirkanmaan hyvinvointialueen hyvinvointi- ja kokonaisturvallisuusvaliokunnan mietintöä varten kokoama työryhmä on kokoontunut 10.5.-9.2023 välisenä aikana yhteensä viisi kertaa, joista kahdessa valiokunta kuuli pelastusalan asiantuntijoita eri sektoreilta. Asiantuntijoiden kuulemistilaisuudet järjestettiin kahdella paloasemalla eri puolilla Pirkanmaata, kesäkuussa Mouhijärven VPK:n ja elokuussa Kangasalan VPK:n tiloissa. Työryhmä kuuli mietintöä varten laajasti pelastusalan ammattilaisia ja sopimuspalokuntien aktiivisia toimijoita.

Kuultavina asiantuntijoina ovat toimineet:

- Jari Lepistö, pelastusylitarkastaja, sisäministeriö
- Ari Maskonen, toiminnanjohtaja, Suomen Sopimuspalokuntien Liitto ry
- Tommi Ahvenainen, palo esimies, Pirkanmaan pelastuslaitos
- Teemu-Taavetti Toivonen, pelastuspäällikkö, Pirkanmaan pelastuslaitos
- Sami Einola, palokunnan päällikkö, Nokian VPK
- Kalervo Lampinen, palokunnan päällikkö, Itä-Ikaalisten VPK
- Juha Salminen, palokunnan päällikkö, Kangasalan VPK
- Olli Suomela, palokunnan päällikkö, Mouhijärven VPK
- Virve Suomela, SSPL hallituksen jäsen ja Mouhijärven VPK-aktiivi

Työryhmän tehtävänä oli tarkastella Pirkanmaan hyvinvointialueen pelastuspalvelujen henkilöstötilannetta pelastustoimen osalta. Selvitystyön taustalla on sekä alueellinen että valtakunnallinen huoli pelastustoimen ammattilaisten riittävydestä tulevaisuudessa. Tilanne näkyy jo tällä hetkellä eri puolilla Suomea muun muassa rekrytointivaikeuksina. Myös VPK-harrastajamäärien ja sopimuspalokuntien hälytysosastossa toimivien vähenemisen vaikutukset on tunnistettu osana pelastustoimen kokonaisuutta. Työryhmä päätti tarkastella tilannekuvaa myös kansallisella tasolla, mutta pääpaino mietinnössä on Pirkanmaan pelastuslaitoksen ja Pirkanmaan alueen sopimuspalokuntien toiminnassa ja henkilöstössä.

Termejä

Pelastaja = palomies.

Vakinainen palokunta = Ammattipalokunta, jonka henkilöstö on päätoimista ja jonka työvuorossa oleva henkilöstö on ympärivuorokautisessa valmiudessa.

Sopimushenkilöstö = Pelastuslaitoksen sivutoiminen henkilöstö sekä pelastuslain 27 §:ssä tarkoitetun sopimuspalokunnan sekä muun sopimuksen tehneen yhteisön henkilöstö, joka osallistuu pelastustoiminnan tehtäviin työsopimuksen tai muun, esimerkiksi palokuntasopimuksen perusteella.

VPK = Vapaaehtoinen palokunta ry, palokuntatoimintaa varten perustettu rekisteröity yhdistys.

Sopimuspalokunta = VPK, jolla on sopimus alueensa pelastuslaitoksen kanssa muun muassa hälytystehtäville ja/tai ensivastetehtäville osallistumisesta.

Hälytysosasto = Pelastus- ja/tai ensivastetehtäville sopimuksen mukaisesti osallistu-va hälytystoimintaan koulutautunut sopimuspalokunnan henkilöstö.

Vakinaiset palokunnat

Sisäministeriön selvityksen (2022) mukaan Suomeen tarvitaan vuoteen 2030 mennessä tuhat uutta pelastajaa. Pirkanmaalla se tarkoittaa arviolta noin 120 uuden pelastajan tarvetta seuraavan vajaan kymmenen vuoden aikana. Tällä hetkellä Pirkanmaan pelastuslaitoksella pelastustoimintaan osallistuvaa vakinaista henkilöstöä työskentelee noin 430. Pirkanmaalla pelastustoiminnan haasteena nähdään muun muassa kaupunkiseudun nopea kasvu ja sen edellyttämä paloasemaverkoston laajentaminen ja sen myötä myös henkilöstötarpeen kasvu. Lisäksi esimerkiksi ensihoidon palvelutasopäätös vaikuttaa osaltaan pelastajatarvetta lisäävästi. Näihin ennusteisiin epävarmuutta tuo henkilöstön jatkokouluttautuminen ja hakeutuminen toisille aloille.

Tilannekuva Pirkanmaalla mietintöä tehtäessä on, että 12/2023 Kuopion pelastusopistosta valmistuvasta 64 pelastajasta on Pirkanmaalle mahdollisesti hakeutumassa 11.

Huomionarvoista on, että tulijoista valtaosa näistä asuu jo Pirkanmaan alueella. Epävarmuutta

uusien sijaisten palkkaukseen tuo Pirkanmaan hyvinvointialueella syyskuussa 2023 aloitetut YT-menettelyt.

Kansallisella tasolla pelastajapulan taustalla vaikuttavat muun muassa valtakunnalliset muutokset varallaolojärjestelmissä ja toimintavalmiudessa. Pelastajia valmistuu Kuopion pelastusopistosta vuosittain noin 130, eikä se tule riittämään tulevaisuudessa. Pelastajien lisäksi tarvetta on myös pelastusalan päällystötutkinnon suorittaneille. Pirkanmaan maakunta ja erityisesti Tampereen kaupunkiseutu ovat kansallisessa vertailussa vetovoimaisia ja Pirkanmaan pelastuslaitoksen maine toimialalla on hyvä. Tämä näkyy esimerkiksi avoinna olevien virkojen runsaana hakijamääränä. Tästä huolimatta sijaisten rekrytoinnissa on jo nyt havaittavissa selkeitä haasteita.

Tällä hetkellä pelastajia koulutetaan Pelastusopistolla Kuopiossa ja Pelastuskoulussa Helsingissä. Pelastusopiston tavoitteena on kaksinkertaistaa opiskelijamäärä vuonna 2024, mutta valtionvarainministeriön budjettiesityksessä tähän ei ole osoitettu riittävää lisärahoitusta. Jopa pääkaupunkiseudulla ollaan jo tilanteessa, jossa hakijoita on vähemmän kuin avoinna olevia virkoja. Työryhmän keskusteluissa nousi esille, että Kuopion pelastusopiston sijainti voi asettaa haasteita koulutukseen hakeutumiselle, erityisesti perheellisten ja alanvaihtajien kohdalla. Pirkanmaalla suhtaudutaankin myönteisesti mahdollisen alueellisen pelastajakurssin järjestämiseen. Työryhmä suosittelee, että tätä mahdollisuutta tulisi selvittää. Alueellinen koulutus toteutettaisiin Kuopion pelastusopiston opetussuunnitelman mukaisesti.

Viime aikoina Suomessa on käyty keskustelua myös pelastajakoulutuksen muuttamisesta ammattikorkeakoulututkinnoksi. Asiantuntijoita kuultuaan työryhmä ei näe esitettyä muutosta oikean suuntaisena. Muutos voisi aiheuttaa haasteita muun muassa koulutukseen hakeutumisessa sekä opintojen suorittamisessa opiskeluajan pidentyessä oleellisesti. Lisäksi on huomioitava, että siirtymäaikana uutta henkilöstöä ei valmistuisi muutama vuoteen.

Sopimuspalokunnat

Sopimuspalokunnan tehtäviä ovat muun muassa pelastustoiminta omalla tai toisen pelastuslaitoksen alueella, virka-avun antaminen omalla tai toisen pelastuslaitoksen alueelle pelastustoiminnan johtajan määräyksellä, ensivastetoiminta, turvallisuusviestintä, muonitus,

jälkivartiointi sekä erikoistuminen erityistehtäviin, kuten savusukellukseen, kemikaalisukellukseen tai vesisukellustoiminnan tukemiseen.

Parhaillaan valmisteilla oleva aluesopimus (aiemmin palokuntasopimus) määrittelee ja turvaa sopimuspalokuntien sekä niissä toimivan sopimushenkilöstön toimintamahdollisuudet sekä kehittymisen. Lisäksi se mahdollistaa sopimuspalokuntien tehokkaan palvelutuotannon osana alueellisen pelastustoimen kokonaisuutta yhdenvertaisena toimijana pelastuslaitoksen kanssa niin varusteiden, kaluston kuin tilojenkin suhteen. Sopimuksen toteutumista, sopimuspalokuntien kehitystarpeita ja pelastuslaitoksen sopimuspalokunnille asettamia kehitystoiveita tarkastellaan määräajoin pidettävissä pelastuslaitoksen ja sopimuspalokuntien välisissä vuorovaikutteisissa keskusteluissa. Pirkanmaan pelastuslaitoksella sopimuspalokuntia edustaa 12-jäseninen yhteistyöryhmä, jonka pelastusjohtaja asettaa kahdeksi vuodeksi kerrallaan.

Sopimuspalokunnat huolehtivat pelastustehtävistä noin 90 prosentin alueella Suomen pinta-alasta. Tällä alueella asuu noin 46 prosenttia suomalaisista. Sopimuspalokuntalaiset ovat mukana noin 46 prosentissa vuotuisista pelastustoimen hälytystehtävistä. Heidän merkityksensä suomalaisten turvallisuudelle on näin ollen erittäin merkittävä. Hälytysosastossa toimivien määrän vähentyessä erityisesti arkipäivisin on haasteita saada lähtijöitä hälytystehtäville. Yleinen etu onkin, että myös sopimuspalokuntien veto- ja pitovoimaa saadaan parannettua ja koulutetun henkilöstön määrää lisättyä. Tällä olisi todennäköisesti positiivinen vaikutus myös pelastajakursseille hakeutumiseen.

Sopimushenkilöstön koulutus

Pelastuslain 57 §:ssä säädetään, että pelastustoimintaan osallistuvilta sivutoimiselta sekä sopimuspalokuntaan ja muuhun sopimuksen tehneeseen yhteisöön kuuluvalta henkilöltä vaaditaan Pelastusopiston sopimushenkilöstön opetussuunnitelman mukainen koulutus. Lisäksi sopimuspalokunnan ensivastehenkilöstön on suoritettava erillinen ensivastekurssi. Pirkanmaan pelastuslaitoksen järjestämä sopimushenkilöstön peruskoulutus noudattaa Pelastusopiston sopimushenkilöstön opetussuunnitelmaa.

Sopimushenkilöstön koulutus jaetaan kolmeen eri osioon: peruskoulutukseen, täydennyskoulutukseen sekä ylläpitokoulutukseen. Pelastuslaitos vastaa riittävästä perus- ja täydennyskoulutustarjonnan järjestämisestä vuosittaisen koulutustarveanalyysin perusteella sekä vastaa niistä aiheutuneista koulutuskustannuksista. Koulutustarveanalyysissa huomioidaan myös ylläpitokoulutuksen ja ensivastetoiminnan tarpeet. Sopimushenkilöstön koulutuksen osalta tulisi hyödyntää urapolkumallia, joka helpottaa koulutusten koordinoitua ja vuosittaista koulutustarveanalyysia.

Sopimuskorvaus määräytyy pelastustoimen- ja ensivastetoiminnan palokuntakohtaisessa sopimuksessa (aluesopimus) sovitusta palvelun määrästä, kyvykkyyksistä, vaativuudesta, kalustosta ja kiinteistöstä sekä muusta yhdistystoiminnasta aiheutuneista kustannuksista. Lisäksi pelastuslaitos tukee sopimuspalokuntia mm. henkilöstön rekrytoinneissa, järjestäen yhdessä palokuntien kanssa esimerkiksi eri tilaisuuksia sekä tuottaen palokunnille materiaalia rekrytointien tueksi.

Ensivastetoiminta

Sopimuspalokuntien ensivastetehtävämäärät ovat viime vuosien aikana selkeästi vähentyneet. Tämä on osaltaan vaikuttanut siihen, että sopimushenkilöstön motivaatio harjoitella ja kouluttautua ensivastetoimintaan on laskenut. Ensivastetehtäville osallistumisen kynnys on vastaavasti noussut, koska potilaan kohtaaminen ja hoito koetaan erityisen vaativaksi tehtävien vähyyden ja rutiinin puutteen vuoksi.

Työryhmän havainnot

Pelastuspalvelujen osuus Pirkanmaan hyvinvointialueen kustannuksista vuonna 2023 on 2,3 % ja vuonna 2024 2,1 %. Vastaavasti sopimuspalokuntien osuus pelastustoimen kuluista on 7,2 % ja 6,5 %. Tämä on yhteensä 0,14 % hyvinvointialueen kuluista. Yhden sopimuspalokunnan kustannus on keskimäärin 58 791 euroa vuodessa, mutta Pirkanmaan alueella vaihtelut ovat suuria.

Mietintöä tehtäessä sopimuspalokunnista nousi yhteinen näkemys siitä, että hälytystehtävien määrällä on selvä yhteys harrastajien motivaatioon ja pysyvyyteen. Lisäksi Pirkanmaan reuna-

alueilla on koettu olevan haasteita muun muassa kalusto- ja varusteasioiden hoidossa. Sopimuspalokunnat tarvitsevat systemaattisen toimintamallin ja kehittämisohjelman.

Uusien jäsenten rekrytoiminen sopimuspalokuntiin on haastavaa. Tällä hetkellä Pirkanmaalla toimii 47 sopimuspalokuntaa, joiden jäsenmäärä on noin 1 500. Hälytysosastoissa toimii noin 800 henkilöä. Hälytysosastoissa toimii tällä hetkellä ainoastaan täysi-ikäisiä. Pääsääntöisesti VPK-toimijoiden nuoriso-osastojen ikäraja on 10 vuotta ja osastossa toimitaan noin 16-vuotiaaksi asti. Tämän jälkeen haasteiksi nousee esimerkiksi nuorten siirtyminen muiden harrastusten pariin ja muutot toisille paikkakunnille opintojen takia. Uusien nuorten VPK-harrastajien saaminen harrastuksen pariin onkin tärkeää.

Ensivastetoiminnassa hätäkeskuksen välittämiin A-riskiluokan mukaisiin vasteisiin tulisi palauttaa olemassa olevien lisäksi A702 (tajuttomuus), A703 (hengitysvaikeus) ja A704 (rintakipu). Ensivastetoiminnalla on merkittävä vaikutus erityisesti pienemmille ja haja-asutusalueiden sopimuspalokunnille Pirkanmaalla, joiden tehtävistä suurin osa on ensivastetehtäviä.

Toimenpidesuosituks

1. Valiokunta kokee ensiarvoisen tärkeäksi, että Kuopion Pelastusopiston pelastajaopiskelijoiden määrä kaksinkertaistetaan. Lisäksi valiokunta suosittelee, että ryhdytään selvittämään alueellisen pelastajakurssin järjestämistä Pirkanmaalla. Kurssi toteutettaisiin Kuopion pelastusopiston opetussuunnitelman mukaisesti.
2. Valiokunta suosittelee, että ensivastetoiminnassa A-riskiluokan hälytysvasteisiin palautetaan olemassa olevien lisäksi A702 (tajuttomuus), A703 (hengitysvaikeus) ja A704 (rintakipu). Hätätilapotilaiden nopea tavoittaminen parantaa merkittävästi sekä potilaan tilan arviointia että hoidon aloittamista. Lisäksi tällä olisi positiivinen vaikutus sekä sopimuspalokuntien toimintaan että rekrytointien houkuttelevuuteen.
3. Valiokunta suosittelee, että pelastusalan veto- ja pitovoimasta huolehditaan varmistamalla, että pelastusalan valtakunnalliseen strategiatyöhön ja sen kehittämiseen kiinnitetään erityistä huomiota. Pirkanmaan pelastuslaitoksen tunnettavuutta sekä pelastustoimen yleistä hyvää mainetta ja luotettavuutta tulee hyödyntää muun muassa viestinnässä.

Kirjallisuutta

Sisäministeriön selvitys (2022)

Sammuvaa, kytevää vai liekehtivää, Sopimuspalokuntien vaihtoehtoiset tulevaisuudenkuvat 2035 (Suomen Palopäälystöliitto, 2021)

Kuka auttaa harvaan asutuilla alueilla ja maaseudulla, Lisää ymmärrystä ja ratkaisuja pelastustoimelle (Joel Kauppinen, Sisäministeriö 2022:9)

